

DEZVOLTAREA SOCIO-EMOȚIONALĂ A COPIILOR: DIFERENȚE DE GEN

Daniela CAZACU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Moldova.

***Abstract:** The article is a study, aimed to investigate objective the socio-emotional development of children. The socio-emotional skills is a product of emotional development and social learning. This article reports on social and affective differences in boys and girls.*

Într-o lume plină de roluri, copiii încearcă și învață, încă de la vârste foarte mici, ce înseamnă să fii băiat sau fată, fiind expuși la mulți factori care le influențează în mod direct comportamentul și atitudinile cu privire la rolurile de gen. Acestea se învață pentru prima oară în mediul de acasă, prin interacțiunea cu membrii familiei și apropiații lor, și sunt apoi întărite și menținute de grupul de prieteni, de mediul grădiniței/școlii, de mass media [6].

Alături de dezvoltarea competențelor cognitive și dezvoltarea sănătoasă a corpului, copiii au nevoie să-și dezvolte în cât mai multe contexte inteligența emoțională. Învățarea socio-emoțională este un element primordial în dezvoltarea copiilor, facilitând înțelegerea emoțiilor și asigurând relații armonioase cu ceilalți. James Comer, specialist în dezvoltarea copiilor la Școala de Medicină a Universității Yale, a introdus conceptul de învățare socio-emoțională în anul 1968, iar în prezent, conceptul de învățare socio-emoțională se dezvoltă și se extinde [4].

Competențele emoționale, mai exact capacitatea de a recunoaște, exprima, înțelege și regla emoțiile se conturează treptat, în funcție de etapa de vârsta a copilului. Pentru a înțelege toate aceste mecanisme este necesar ca mai întâi să cunoaștem care sunt elementele specifice în achiziționarea competențelor emoționale.

La vârsta de 0-2 ani un copil:

- își exprimă emoțiile cel mai frecvent prin plâns și prin zâmbete spontane. Treptat se transformă în zâmbete sociale (aproximativ la 3-6 săptămâni);
- în primele 6 luni de viață principala achiziție la nivel emoțional este sentimentul de frică. Mai exact frica de persoane pe care nu le cunoaște și pe care le respinge întorcând privirea și refuzând să fie luat în brațe;
- până la 2 ani reglarea emoțională se realizează prin comportamente de genul suptului degetului, a suzetei, atașarea frecventă la sân și căutarea suportului din partea adultului chiar și printr-o simplă privire.

La vârsta de 2-4 ani un copil:

- încep să discute despre propriile emoții, ceea ce înseamnă că încep și să le recunoască și să înțeleagă cauzele emoțiilor de bază. Nu pot să înțeleagă că ceea ce produce o anumită emoție nu este situația de viață în sine ci interpretarea cognitivă pe care fiecare o acordă situației;
- pot pricepe legătura dintre cauză și efect în fraza ”dacă ... atunci”;
- identifică expresiile faciale asociate emoțiilor de bază (bucurie, tristețe, furie și frică);
- se angajează în ”lupte pentru putere” care conduc la accese de furie;
- manifestă teamă de separare;
- apelează la comportamente de autoreglaj emoțional precum căutarea suportului adultului.

La vârsta de 4-5 ani un copil:

- identifică expresiile faciale asociate emoțiilor precum bucurie, tristețe, furie, frică, rușine, mândrie, vină;
- au capacitatea să identifice emoțiile și după alți indicatori cum ar fi tonul vocii;
- pot împărți trăirile emoționale în pozitive (”bune”) și dureroase (”rele”);
- utilizează etichete verbale pentru diverse emoții care se diferențiază mai greu între ele („nu sunt supărat, sunt îngrijorat”);
- nu pot înțelege faptul că o persoană poate simți două emoții în același timp. De exemplu, poate fi tristă și furioasă;
- încă atribuie emoțiilor factori externi. Nu pot să înțeleagă că emoțiile sunt produse de interpretarea cognitivă pe care o acordă situației în fapt;
- pot înțelege impactul pozitiv sau negativ al exprimării unei emoții;
- sunt interesați să exploreze emoțiile celorlalți (”mami, de ce plângi?” sau „de ce esti trist, tati?”);
- încep să înțeleagă că aceeași situație poate fi o sursă de emoții diferite pentru persoane diferite. De exemplu, câștigătorul concursului e fericit, iar cel care a pierdut e trist;
- sunt capabili să tolereze trăirile frustrante care nu au o soluție imediată. Dacă sunt la medic și le este foame pot aștepta fără să se enerveze până se termină consultul;
- reglarea emoțională se realizează mai ușor pentru că pot interioriza regulile sociale și familiale și pentru că sunt capabili să identifice soluții adecvate la problemele cu care se confruntă (raționalizarea sau minimalizarea).

La vârsta de 5-7 ani un copil:

- identifică și denumesc majoritatea emoțiilor pentru că au limbajul bine dezvoltat;
- devin critici și nu agreează eșecul, motiv pentru care este recomandată stimularea competitivității cu ei înșiși și nu cu alți copii;
- își dezvoltă empatia, adică abilitatea de a înțelege emoțiile celorlalți;
- încep să își formeze simțul moralității și înțeleg termeni abstracți ca: onestitate, corectitudine, moralitate;
- manifestă teamă de separare când nu sunt alături de persoanele semnificative din viața lor în situații critice (de exemplu, când schimbă grădinița sau când dorm în altă parte decât acasă);
- înțeleg că emoțiile sunt produse de interpretarea cognitivă pe care o acordă situației în fapt, adică ceea ce gândim noi despre ele;

- sunt capabili să își elaboreze propriile reguli de reglaj emoțional în diverse situații de joc, de interacțiuni sociale și uneori aceste reguli sunt complexe;
- apreciază prietenii de aceeași vârstă dar continuă să apeleze la adulți pentru ajutor [1].

Trăirile unui copil sunt extrem de profunde, indiferent că și le exprimă în cadrul jocurilor, activităților educative sau când trebuie să ducă la bun sfârșit unele sarcini în familie, acestea exercitând o influență puternică asupra conduitei sale. Din acest motiv, cei mici trebuie să învețe ce înseamnă ceea ce simt, pentru că doar așa pot vorbi despre acest lucru, făcând deosebire între sentimentele lor și exprimarea acestora externă, fiind capabili să identifice emoțiile din expresia facială a unei persoane și reușind cu succes să-i răspundă într-un mod adecvat.

Astfel, există câteva competențe emoționale specifice, pe care trebuie să le aibă în vedere un educator sau un părinte care dorește să se asigure că micuțul reușește să evolueze în acest sens:

- recunoașterea emoțiilor;
- exprimarea emoțiilor;
- înțelegerea emoțiilor;
- reglarea/autoreglarea emoțiilor.

Competențele sociale dezvoltate în perioada preșcolară sunt:

- complianța la reguli;
- inițierea și menținerea unei relații;
- integrarea într-un grup de prieteni.

Dintre caracteristicile dezvoltării socio-emoționale la vârsta preșcolară pot fi amintite:

- copilul încearcă să se identifice cu modelele oferite de părinții săi;
- pentru a contracara criza de opoziție, prichindelul are nevoie de independență, acest lucru generând conduite pozitive;
- acum apar diferite sentimente morale, cum ar fi rușinea, mulțumirea când este lăudat, atașamentul, dragostea pentru frați, prietenia
- în jurul vârstei de 4-5 ani apar reușitele de autocontrol, încrederea în forțele proprii, stăpânirea emoțiilor, conștientizarea regulilor de comportament și a normelor de conviețuire în societate etc.[2].

Stereotipurile de gen influențează în mod direct manifestarea emoțională a copiilor. Manifestarea stereotipurilor de gen apare destul de timpuriu la copii. Astfel, fetele sunt încurajate să manifeste un comportament mai puțin activ, mai lipsit de agresiune fizică, furie decât băieții. Mamele se simt mai confortabil să discute cu fetele subiecte legate de exprimarea emoțiilor, iar cu băieții îndreaptă discuția mai curând către consecințele emoțiilor decât către experimentarea stărilor emoționale.

Teoria despre diferențele de gen a lui Chodorow ne ajută să înțelegem de ce stereotipurile de gen ale părinților influențează dezvoltarea abilităților emoționale ale copiilor. Astfel, mamele au tendința să privească fetele ca pe o "extensie" a lor, în timp ce băieții sunt priviți diferit. Ca urmare a acestui fapt, băieții vor fi mai mult încurajați, comparativ cu fetele, să întărească legătura cu mamele și să-și reprime capacitățile de relaționare cu ceilalți. În schimb, fetele sunt în general mai conectate cu ceilalți [7].

Bebelușii sunt în mod instinctiv, ființe sociale. La numai câteva ore de la naștere, bebelușul manifestă interes față de mama sa, uitându-se adânc în ochii acesteia. Pupilele mari, de culoare închisă, dilatate de la hormonii de stres latenți, eliberați de corpul său în timpul nașterii, țintesc ochii mamei. Nou născuții sunt total neajutorați fără grija părinților, iar acel contact vizual de la pupilă la pupilă- este, probabil, cea mai rapidă cale de a-i face pe părinți să se îndrăgostească de ei.

Conștientizând importanța acestui contact vizual timpuriu, nu este de mirare că atât băieții cât și fetele nou-născuți, se angajează în acesta în mod egal. Un studiu realizat încă în anul 2004 a demonstrat că nu există nici o diferență între băieți și fete imediat după naștere [3].

Un studiu realizat în Universitatea Cambridge de către psihologul Simon Baron-Cohen și echipa sa a demonstrat că fetele sunt programate mai mult pentru interacțiuni sociale pe când băieții, pentru obiecte și interese din sfera mecanicii. Un alt studiu realizat în 1996 de cercetătorii canadieni au descoperit că la 11 săptămâni, atât băieții cât și fetele se uitau mai mult la o jucărie colorată decât la chipul mamei [apud. 3]. Un alt studiu a descoperit că băieții prin comparație cu fetele acordă o mai mare atenție fețelor decât figurilor geometrice. Băieții sunt mai irascibili, mai ușor de perturbat și mai greu de calmat decât fetițele. Băieții nou-născuți prin comparație cu fetele, produc o creștere mai mare a hormonului stresului, cortizolul, atunci când sunt deranjați de un stimul ori de vreo schimbare socială nedorită.

Un studiu realizat de către cercetătorii J. Haviland și C. Malatesta au realizat că părinții depun mai multe eforturi pentru a gestiona emoțiile băieților. Între 3 și 6 luni, fetele și băieții încep să difere în ceea ce privește varietatea expresiilor feței pe care le arată. Fetele din această categorie de vârstă ridică mai des din sprâncene, au mai des gura relaxată, precum și limba în mișcare.

Perioada preșcolară este optimă din punctul de vedere al achizițiilor socio-emoționale. Abilitățile sociale și emoționale au un rol foarte important în viața noastră. De aceea, este foarte important ca părinții și educatorii să valorizeze potențialul abordării diferențelor de gen în dezvoltarea abilităților emoționale la copiii mici prin activități care să sprijine și să ofere suport și oportunități în mod adecvat, fără a crea limitări de stereotipuri de gen[6].

O primă activitate de dezvoltare socio-emoțională se numește „Termometrul emoțiilor” și are scopul de a construi împreună cu copilul un instrument, un „termometru” care să îl ajute să exprime la ce intensitate este emoția lor negativă (furia, în special) la un moment dat și să găsească alternative sănătoase de răspuns în locul strigătelor, cuvintelor urâte sau al trântitului ușilor.

Astfel, se desenează un termometru cu trei niveluri exprimate prin culorile verde, galben și roșu. Culoarea roșie este cea care exprimă nivelul maxim de intensitate al emoției. Atunci când experimentăm cu putere o emoție negativă, este necesar să ne oprim. STOP spune și culoarea roșie a semaforului. Oprește-te, respiră adânc și numără până la 10. Culoarea galbenă înseamnă să exprimăm problema și ceea ce simțim împreună cu copilul, să ne gândim la consecințele faptelor noastre și să ne utilizăm creativitatea în găsirea soluției la problema cu care ne confruntăm. Culoarea verde înseamnă să acționezi, să încerci planul cel mai bun. Termometrul poate fi lipit într-un loc vizibil și aceste abilități pot fi exersate ori de câte ori situația emoțională o impune.

O altă activitate care vizează exprimarea fricii la copii se numește „Balaurul fricii”. Împreună cu copilul desenăm pe o coală A3 un balaur sau o arătare hidoasă, putem lăsa creativitatea să se manifeste. În jurul balaurului lipim cu postit-uri toate fricile pe care copilul le are: de întuneric, apă, înălțime, moarte, note mici, eșec etc. Este important ca el să exprime cât mai multe dintre fricile pe care le are. După ce acestea au fost lipite în jurul balaurului, copilul își imaginează că el este cavalerul care va trebui să se lupte cu balaurul care se hrănește din fricile lui: Ce arme are?, Ce variante poate găsi pentru a-l învinge? La final, aducem în discuție toate lucrurile pe care „balaurul fricii” ne împiedică să le facem și ce alternative găsim pentru a ne depăși fricile [5].

BIBLIOGRAFIE:

1. BUJA,C. Dezvoltarea abilităților emoționale pe categorii de varsta. Accesat:<http://www.cristinabuja.ro/dezvoltarea-abilitatilor-emotionale-pe-categorii-de-varsta/>
2. Dezvoltarea socio-emoțională a copiilor preșcolari - Informații utile părinților și educatorilor. Accesat: <https://www.babyneeds.ro/blog/dezvoltarea-socio-emotionala-a-copiilor-prescolari-informatii-utile-parintilor-si-educatorilor.htm>
3. ELIOT, L. Creierul roz, creierul bleu: cum micile diferențe ajung să fie prăpăstii perturbatoare-și ce putem face în această privință/ Lise Eliot ; trad.: Maria Letiția Chiruliță. – București : Editura Trei, 2001. PP.119-124

4. Învățarea socio-emoțională: CE, CUM și DE CE într-o lume schimbătoare. Accesat: <https://www.kinderpedia.co/ro/invatarea-socio-emotionala.html>
5. ROTARU, A. Patru activități de dezvoltare socio-emoțională pentru copii. Accesat: <https://ziarullumina.ro/societate/psihologie/patru-activitati-de-dezvoltare-socio-emotionala-pentru-copii-156064.html>
6. STANCU, N. Diferențele de gen și dezvoltarea abilităților emoționale și sociale ale copiilor. Accesat: <https://didactica.genesis.ro/diferentele-dezvoltarea-abilitatilor-emotionale-sociale-copiilor/>